

N:o 52.

Af herr **Lithander**, i anledning af *Kungl. Maj:ts förslag till ändrade bestämmelser om riksdagsmannaval m. m.*

Ehuru icke fullt en mansålder förflutit, sedan hela svenska folket med glädje, allmän belåtenhet och de bästa framtidsförhoppningar hälsade det åvägabragta genomförandet af en grundligt genomtänkt representationsreform, så står dock samma folk redan nu ånyo inför häftigt framdrifna anspråk på en ytterligare genomgripande ändring af sitt statsskick. Ingen, som kan göra anspråk på sanningens innebörd af sina ord, har kunnat säga, att dessa anspråk härflyta från någons förtryck i vårt lagbundet fria land, men en energiskt bedrifven agitation inom kroppsarbetarnes samhällslager och den socialistiska strömning, som genomgår vår tid och söker arbeta sig fram till oupphinneliga mål, har bragt frågan till sin nuvarande ståndpunkt med framhållande af kraf, som tydligen syfta till massvälde.

I öfverensstämmelse med svenska folkets lojalitet och den hänsyn, som städse tages af dess regering och Riksdag till framställningar från medborgare inom alla samhällslager, har nu upptagits till pröfning frågan om utsträckt politisk rösträtt.

På samma gång som man är skyldig att rättvist bedöma och befrämja den enskilde medborgarens rättigheter i samhället, på samma gång måste man dock städse ihågkomma, att samhället är *mer* än individen, och att alltså samhällets bestånd under inga förhållanden får äfventyras. Då svenska folkets representanter nu gå att besluta i denna högviktiga fråga, så gäller det att taga *alla* dess verkningar i noga öfvervägande och pröfva deras inverkan på samhällets bestånd och dess lyckliga framtid.

I dag är ingen svensk man olycklig på grund af politiskt förtryck — men den dag, då massvälde skulle inträda (hvilket Gud förbjude), då skulle

vårt land och folk vara förlorade, ifall inga garantier mot maktmissbruk finnes. — Mot sådana garantier, på hvilka vårt folks trygghet beror, bör ingen rättvist tänkande man kunna föra talan, hvilket politiskt parti han än må tillhöra. — Denna motion är därför ämnad att utgöra en plattform för alla dem att ställa sig på, hvilka oberoende af alla parti-ställningar endast vilja tänka på *hela* vårt folks framtida lycka.

Den sunda och kraftiga utveckling, som utmärkt vårt land, dess institutioner och ekonomiska lif under de senaste decennierna, kan säkerligen icke ställas utan samband med de politiska förhållandena, under hvilka nationen lefvat. Tyvärr har denna utveckling på det ekonomiska området icke pulserat så lifligt som på det kulturella, men i och med den vaknande insikten om behovet af en kraftigare ekonomisk politik skola helt visst våra statsmakter i förening med den enskilda företagsamheten äfven på detta område föra landet fram i den utsträckning, som våra rika naturliga resurser tillåta.

Det kan under dessa nämnda förutsättningar ej annat än väcka betänksamhet att omgestalta själfva grundvalen för vårt statslif. Om det politiska maskineriet, såsom tydligt är, hittills arbetat i det hela taget utan väsentliga, berättigade anmärkningar, och då nationen hunnit vänja sig vid det samma, måste det anses, praktiskt taget, oklokt att nu ersätta det med någonting nytt och opröfvadt.

Det har också väckt mycket stora betänkligheter hos flertalet bland fosterlandsvännerna att öfver hufvud taget inlåta sig på någon som helst rösträttsförändring. Emellertid hafva allbekanta förhållanden tillkommit, som fört rösträttsfrågan in i ett läge, därifrån hon kan komma endast såsom en definitiv reform. De bördor, som det nya försvarsskicket pålagt det svenska folket, jämte den förhoppning man hyser i afseende på dess politiska mogenhet, förmådde Riksdagen att 1902 göra sådana uttalanden, att en rösträttsreform, byggd på allmän och lika rösträtt för alla kvalificerade medborgare, icke bör undanskjutas.

Det är Riksdagens plikt ej blott mot sig själf, utan mot sina kommitenter och mot hela folket att, *om det är möjligt*, redan under den nuvarande treårsperioden ena sig om en rösträttsreform, som under nästkommande period kan slutligt antagas.

I skrifvelse till Kungl. Maj:t har Riksdagen begärt framläggandet af en allsidig utredning och ett förslag till rösträttsreform. Denna begäran har Kungl. Maj:t i afseende på det senare skyndat att efterkomma, och redan nu föreligger som bekant en kunglig proposition till Riksdagen i

ämnet. Om detta förslag kan måhända sägas, att det är lämpligast såsom *grundval* för rösträttsreformen. Så olika som meningarna i denna fråga hittills varit inom kamrarna, hade det varit mer än vanskligt, om regeringen hade försökt sig på att uppgöra ett förslag af den beskaffenhet, att båda kamrarna utan vidare kunnat ena sig därom. I stället har regeringen — och detta tvifvelsutan mycket klokt — valt att utarbete ett reformförslag, upptagande själfva *grundprinciperna* för det nya valsättet jämte vissa af de garantier, om hvilka man med säkerhet kan veta, att de krävas af den öfverväldigande delen af folket liksom af dess representanter i Riksdagen. Det är enligt min mening så som den kungl. propositionen bör uppfattas. På den såsom basis ha kamrarnas majoriteter att vidare *bygga* och att, om enighet slutligen kan nås, genomföra reformen.

Inom alla vederhäftiga politiska kretsar är man ense om att *kommunal- och kronoutskyldsstrecken* icke kunna uppgifvas. Man är äfven ense om en *reduktion af städernas representationsrätt* till likhet med landsbygdens. Man finner det ock naturligt, att valrätten och valbarheten inträda först vid något mognare ålder, eller vid 25 år, och man anser det själfallet, att endast den man bör få politiska rättigheter, som fullgjort sin *värnplikt* och som har *medborgerligt förtroende*. I enlighet med det moderna åskådningssättet, att majoritetsvalde icke är nyttigt, utan att i stället hvarje politisk mening bör få göra sig gällande i mån af sin styrka, har det kungl. förslaget jämväl upptagit den *proportionella valmetoden*, och man är i allmänhet ense om, att den form, man här valt för de proportionella valen, synes vara väl funnen.

Det torde sålunda få betraktas såsom sannolikt, att den blifvande rösträttsreformen kan byggas på det kungl. förslaget såsom grund. Visserligen har ett oväntadt motstånd rests emot de proportionella valen just från det håll, där man tidigare mest förordat desamma. Men detta har icke förringat förtroendet för dessa.

De proportionella valen medföra en del fördelar, på hvilka det emellertid är onödigt att i detta sammanhang ingå. Det är sant, att å andra sidan äfven afsevärda olägenheter kunna påvisas, och i allmänhet torde det väl vara så, att det är de olika förhållanden, som råda på olika trakter i vårt vidsträckta land, som påverka meningsskiljaktigheterna angående metodens fördelar och olägenheter. Men därvid bör man lägga märke till, att hvilken valmetod som helst på liknande sätt skall visa sig för somliga bygder medföra olägenheter och för andra fördelar. Detta oundvikliga förhållande gör, att man får upptaga invändningarna mot den proportio-

nella valmetoden med stor försiktighet. Sätter man sig in i frågan litet närmare, torde man få medgifva, att många af de invändningar, som göras, i verkligheten icke behöfva betyda så synnerligen mycket. Och man måste i hvarje fall taga hänsyn till att de proportionella valen åsyfta att åstadkomma *rättvisa*, och däri ligger styrka — ej svaghet. Vill man en lösning af rösträtsfrågan, kan den nog ej ernås annat än på basis af det kungl. förslaget. Att tillägga den alldeles oförsökta och opröfvade proportionella valmetoden synnerligen stort värde *som garanti mot massvälde* vore dock att bygga på allt för lös grund.

Jag går sålunda ut ifrån att det kungl. förslaget är det enda, som praktiskt taget kan användas som utgångspunkt för sådana underhandlingar och jämkningar, som kunna leda till att båda kamrarna ena sig om ett förslag.

Det gäller då för de majoriteter, som kunna bildas i hvardera kammaren, att på denna grund utarbета de vidare bestämmelser, hvilka måste tilläggas det kungl. förslaget, för att detta skall kunna antagas.

Tänker man sig, att den nya valmanskåren skulle komma att bli bortåt tre gånger så stor som den nuvarande, och tar man vidare hänsyn till att $\frac{2}{3}$ af densamma öfver hufvud taget äro att hänföra till ett enda parti, nämligen vänstern, så står det samhällsbevarande partiet inför en situation, som är vådlig. Det är klart och tydligt, att under de nya förhållandena Andra Kammaren skulle komma att, som man vulgärt plägar säga, grundligt radikaliseras. De moderata element, som ännu kvarstå i densamma, skulle röna de allvarligaste påkänningar vid de nya valen, och det får betraktas såsom ett obestriddigt faktum, att vänsterpartiet i den nya Andra Kammaren skulle komma i en afgjord majoritet. Hur ödesdigert detta naturligtvis i och för sig måste vara, hvilket framgår af de politiska önskemål och det politiska arbete, som hittills utmärkt det radikala partiet, så innebär dock den nya ställningen icke i första hand någon omedelbar fara för lagstiftningsarbetet i och för sig. Men däremot skulle den komma att förrycka en af vår konstitutions hörnstenar, nämligen den gemensamma voteringen. En radikal Andra Kammare, så manstark som nu, skulle helt och hållet komma att bestämma de gemensamma voterin-garnas utgång vid hvarje tillfälle.

Redan när det gäller statens utgifter kan detta vara betänkligt nog. Man kan från utlandet hämta erfarenheter och exempel på att radikalerna såsom anslagsbeviljare äro mycket mera slösaktiga än man velat förebrå de konservative att hafva varit, och därjämte kan man påvisa en betänklig

ensidighet och icke så litet egoism vid anslagsbeviljandet. Men det torde vara ännu farligare med detta blifvande öfvervalde vid den gemensamma voteringen i fråga om *anskaffandet af medel* till statens utgifter.

De *direkta skatterna* äro i närvarande stund på grund af naturliga förhållanden icke så stora som de indirekta. Inom vänstern har det dock varit ett önskemål och en sträfvan, hvaråt man där alltid sökt gifva uttryck, att i möjligaste mån *ersätta* de indirekta skatterna, i hvilka *alla* samhällsklasser få deltaga, med direkta, hvilka ju själfallet hårdast drabba de *bemedlade* klasserna. Våra näringar tåla emellertid icke några hårdare direkta skatter än dem de redan ha att utgöra. Vår industri, vår handel och vårt jordbruk skulle taga obotlig skada, om deras redan nu ej alltför lysande ställning ytterligare försämrades genom hårdare skattepålagor. En radikal Andra Kammare skulle här ha en oemotståndlig tumskruf på Första Kammaren, med makt i sina händer att efter behag vrida på den direkta skatteskrufven, och det skulle med den taktiken ej vara svårt för Andra Kammaren att af den Första utpressa nästan hvilka medgifvanden som helst. I stället för att vara den ena jämbördiga halfvan af representationen, som är dess från vår nuvarande statsförfattnings tillkomst målmedvetna och tydliga uppgift, skulle Första Kammaren sålunda förvandlas till ett viljelöst redskap i Andra Kammarens händer.

Det är här man säkerligen har att söka centrum för de s. k. garantier, hvilka det samhällsbevarande partiet *måste* fordra för att gå med på allmän rösträtt. Helst borde denna rösträttsreform förutsätta, att de gemensamma voteringarna helt och hållet borttoges, så att i skatte- och bevillningsfrågor samt i afseende på statens utgifter den ena kammaren hade lika stor befogenhet som den andra. Men denna institution har så fasta rötter i folkmedvetandet och är för öfrigt ovedersägligen så praktisk och under normala förhållanden förmånlig, att det troligen icke kan ifrågasättas att helt och hållet borttaga densamma. Men så mycket bör i alla händelser göras, att den icke kommer att medföra rent af revolterande påföljder. Fördenskull har man i vida kretsar tänkt sig, att man skulle kunna bibehålla de gemensamma voteringarna i fråga om de *indirekta* skatternas beviljande och i fråga om bestämmande af *utgifterna*. Däremot måste man fordra, att de *direkta* skatterna undantagas från de gemensamma voteringarna. Detta sker enklast och lättast genom att ordna den direkta beskattningen genom *civillag*, hvarigenom inga direkta skatter kunde påläggas, liksom å andra sidan icke heller borttagas, utan båda kamrarnas gemensamma bifall. Detta kraf är så enkelt, så naturligt och så rättvist,

att det icke lär kunna bestridas från något lojalt håll. Enhvar, som något äger, som med sparsamhet, flit och ordentlighet drar sig fram, måste vara angelägen om att hans ekonomiska ställning icke kan rubbas skattevägen endast af radikalt okynne eller i en politisk kamp, där en radikal Andra Kammare sätter skattehotets skruf i gång för att kunna lägga den Första Kammaren för sina fötter. Långt ifrån att vara ett skyddsvärn för de rika, är denna bestämmelse i första rummet nödvändigt för de *bredare lagren* af de burgna klasserna. De rika, de stora bolagen, kapitalisterna och de stora affärerna, de skola alltid finna utvägar att betala de direkta skatter, som det kunde falla en makthafvande Andra Kammare in att pålägga vare sig för att i och för sig öka de direkta skatterna eller som maktmedel mot Första Kammaren. Vida svårare blefve det naturligtvis för den stora massan mindre jordbrukare, köpmän, handverkare och dylika, hvilka visserligen kunna sitta i en tryggad, om än blygsam ekonomisk ställning, men hvilka ingalunda kunna bära några afsevärdt ökade omkostnader. Jag hemställer, huru våra landtmän m. fl. skulle kunna reda sig med t. ex. endast en ny tilläggsbevillning utom de nuvarande skatterna.

Det är icke från något håll förnekadt, att den *dubbla representationsrätten* i förhållande till landsbygden, som städerna haft sedan det nuvarande riksdagsskickets början, icke är tidsenlig och ej heller har någon grund vare sig i behof eller rättvisa. Intet politiskt parti, ej ens socialisterna, som ju dock allt mer börja få inflytande på stadsvälden, förnekar numera rättvisan af denna utjämning. Enligt densamma skulle städerna mista ungefär ett 30-tal af sina nuvarande representanter. Emellertid har det kungl. förslaget icke låtit dessa öfverflödiga röster försvinna ur Andra Kammaren, hvilket vore det naturliga och i själfva verket enda rätta, utan Kungl. Maj:t har i stället fördelat dessa röster på de nya valkretsarna pro rata parte, hvarigenom Andra Kammarens medlemsantal bibehållits vid nuvarande 230. Detta bör dock af Riksdagen ändras. Är man enig med Kungl. Maj:t därom, att dessa 30 röster äro öfverflödiga, så kräfver konsekvensen, att man helt och hållet tar bort dem. Städerna kunna ju icke göra anspråk på dem. Landsbygden ännu mindre. Om Andra Kammaren minskades med dessa röster och dess medlemsantal fixerades till 200, blefve antalet riksdagsmän i alla händelser icke endast fullkomligt tillräckligt för våra förhållanden, utan snarare större än behofvet kräfver; 150 representanter i hvardera kammaren vore säkerligen tillfyllest. I själfva verket borde den allmänna rösträttens införande och de förändringar i våra konstitutionella förhållanden, som däraf följa, medföra såsom

en konsekvens, att båda kamrarna finge samma medlemsantal, och om Första Kammaren nu skulle nöja sig med att Andra Kammaren minskades med blott 30 röster, skulle detta mer än något annat visa, huru lojalt Första Kammaren verkligen vill medverka till införande af allmän rösträtt. Andra Kammaren blefve i alla händelser 50 man starkare än den Första, hvilket med den ensidiga sammansättning, den otvifvelaktigt skall komma att få, redan är en afvikelse från likställigheten, som icke borde godtagas. Jag kan icke heller finna, att det bör möta några allvarliga betänkligheter hos majoriteten i Andra Kammaren att bifalla ett sådant förslag. Landtmännen kunna ju känna sig ganska oberörda af om dessa 30 stadsrepresentanter försvinna, och då det just är landtmännaintresset, som hårdast kommer att drabbas af det nya valsättet, lär det ej kunna anses vara för mycket, att man tar någon hänsyn till dess naturligaste och mest berättigade kraf.

Det bjuder fosterlandsvännen emot att från dess hittillsvarande plats i Andra Kammaren utestänga den svenska allmogen, jordens ägare och brukare. Dess inflytande har varit fosterländskt och samhällsbevarande samt stått i fullkomlig öfverensstämmelse med grundvalarne för 1866 års representationsreform.

Kunna dess representanter nu vara med om ett totalt politiskt själfmord?

För visso icke. De måste noga tillse, att icke samhällets lösare element få, helt och hållet, Riksdagens makt i sina händer.

De mindre städernas representanter böra ej heller ha något emot att de allra största städerna få sin nu så öfverväldigande representation eu smula reducerad.

Från storstadsrepresentanternas sida, där man icke är så belåten med att en del platser indragas för städerna, skall man säkert göra allt för att skrämma landtmännen med att Första Kammaren skulle blifva för mäktig. Men detta är icke annat än skrämskott. Så länge det i Andra Kammaren fanns antingen en majoritet eller en stark minoritet, som i allmänhet tänkte lika med Första Kammaren, hade denna i de gemensamma voteringarna ett stort inflytande. Men den Andra Kammare, som utgår ur den allmänna rösträtten, blir en helt annan. Och den blir sådan, att det sedan ligger speciellt i landtmännens och de burgna klassernas i allmänhet intresse att skaffa den en välbehöflig motvikt genom att något stärka Första Kammarens ställning.

Enligt min uppfattning skulle Andra Kammarens maktställning, äfven

om man borttager den direkta skattebevillningen från de gemensamma voteringarna och minskar kammaren med 30 röster, blifva oskäligt stor, och jag kan mycket väl sätta mig in i deras uppfattning, som hysa allvarliga betänkligheter att äfven på dessa betingelser taga språnget ut i det stora okända. Jag tror dock, att under de här berörda förutsättningarna faran att genomföra rösträttsreformen icke är så stor, att man icke skall våga sig därpå. Man får ju hoppas, att de nya väljareelementen, i synnerhet de från landet, som ej fördärfvats af socialismen, inför situationens allvar skola besjålas af en ansvarskänsla, som bevarar dem för ytterligheter. Och jag tror, att man gör dem orätt, ifall man utan vidare antager, att de skola komma att helt och hållet gå i de fotspår, som deras hittillsvarande föregångsmän trampat. Det är dock någon skillnad på att drifva agitation och ha det verkliga ansvaret för aktuella statshandlingar. Och det lugn och den besinning, som utmärka särskildt folket på landsbygden framför andra nationer, skola otvifvelaktigt bevara vår representation från sådana skadliga ytterligheter, som satt fula märken på många andra länders parlamentariska lif.

Jag skall sålunda för min del icke undandraga mig att medverka till en rösträttsreform på här anförda grunder. Jag betonar dock därvid, att jag då uppställt det allra yttersta minimum af garantifordringar. Och jag har endast velat de två garantireformer, hvilka så att säga falla af sig själfva. På samma gång de äro synnerligen moderata, äro de de mest praktiska för det afsedda ändamålet, och de ha den fördelen framför alla andra, att de så nära sluta sig till grundförslaget, som det är möjligt. Särskildt torde böra påpekas, att borttagandet af de 30 rösterna i Andra Kammaren, såsom enhvar vid närmare eftertanke skall finna, är den naturliga och närmast till hands liggande åtgärden, medan den af Kungl. Maj:t föreslagna att dela upp dem på valkretsarne är en fullkomligt godtycklig konstruktion.

Jag skulle helst se, att man begränsade valrätten och valbarheten till dem som betala kommunalskatt. De som endast betala mantalspenningar, eller de som inte betala någonting alls till staten och kommunen, men lika fullt skola ha rösträtt, få ju otvifvelaktigt en afsevärd fördel framför de skattskyldiga. Dessa få hvar och en i mån af sina resurser bidra till det allmännas utgifter, och det ligger då någon förnuftig mening i krafvet på deras delaktighet i den allmänna förvaltningen. Men i afseende på de båda andra kategorierna kan detta i mindre grad sägas vara fallet. Då fullgjord skatteplikt alltid är ett band på de skattebetalande, så komma

de ju äfven i det afseendet i en sämre ställning än de, som alls intet behöfva betala. Det kan sålunda anföras så kraftiga skäl för det kommunala skattestrecket, att man ogärna släpper tanken på detsamma. Men å andra sidan har jag klart för mig, att det är både klokt och nyttigt att icke försvåra rösträttsfrågans lösning, och till vinnande häraf är jag böjd att gifva efter i en del punkter, dock med säkerställande af tryggheten mot ett ensidigt maktinnehafvande hos ett enda politiskt parti. Enligt min uppfattning bör man då om möjligt söka begränsa de förslag, omkring hvilka man samlar sig, till dem, som dels kunna stödjas på en allmännare mening och dels icke för skarpt bryta af mot vår hittillsvarande historiska utveckling.

Rösträttsfrågan ligger då i alla afseenden väl till för en nöjaktig lösning i år. Och det är just detta, som gör att jag för min del efter det allvarligaste begrundande beslutat mig för att icke ställa mig afvisande mot ett förslag, som omfattar den kungl. propositionens innehåll jämte de två ytterligare garantier, som jag här framhållit. Detta för att redan vid denna riksdag nå ett resultat, som oaktadt de gjorda eftergifterna icke innebär någon samhällsomstörtning.

Den proportionella valmetoden är som bekant en smula invecklad i afseende på sin mekanism, den kräfver en apparat, som icke är så lätthandterlig som det nuvarande valförloppet. Därtill kommer, att den förutsätter ett partiarbete af betydligt ökad omfattning. Jag tror sålunda, att man bör göra riksdagsperioderna något längre än de nuvarande för att icke allt för ofta ställa till det bråk och det stora arbete, som de nya valen skulle medföra. Jag tar mig därför friheten föreslå, att valperioden för Andra Kammaren ökas till 5 år. Detta medför äfven en hel del andra fördelar. Ledamöterna af Andra Kammaren skulle få längre tid både att sätta sig in i riksdagsarbetet och att sedan tillgodogöra sig dessa insikter. Genom de längre valperioderna skulle de kunna fullgöra sina skyldigheter i enlighet med sin uppfattning utan att så ofta röna påkänningar af de växlande stämningarna i valkretsarna.

På grund af hvad här anförts, får jag vördsamt yrka

bifall till det kungl. rösträttsförslaget oförändradt,
med det tillägg,

att valperioden utsträcker till 5 år;

att Andra Kammarens ledamotsantal begränsas till
200 genom borttagande af platser, som fräntagas

städerna därigenom att valrätten mellan stad och land utjämnas; samt

under förutsättning, att det genom lag blir bestämdt att alla de statens inkomster, som härflyta från direkta skatter, kunna bestämmas endast efter kamrarnas gemensamma beslut.

Om remiss till konstitutionsutskottet anhålles.

Stockholm den 12 mars 1904.

P. Em. Lithander.